Година II — Цетиње, 8. септембра 1943. год. — Број 148.

РАДЕ ЗА ПОБЕДУ

Излази СРИЈЕДОМ и СУБОТОМ. — Уредништво и администрација Његошева Бр. 7. — Рукописи се не враћају. — Телефон Уредништва број 64 — Претплата: мјесечно Lit. 8·— — Појединачни број Lit. 1

МОЛИМ, ДОЗВОЛИТЕ...

Молим дозволите, као што сам обећао, да се и ја — неизовољан гост — умијешам у ову полемику, о којој непосредно изјављујем да је била прилично неупјешна. Вријеме у коме живимо и околности у којима се налазимо налажу нам да поредимо сваки силама на економској и моралној реконструкцији земље, коју нам је поружило неочекивани и нежељени рат, а дошнје и инфилтрације левичарских и туђинских идеологија, чије је кривце послијератне упознао на својој грбачи сва овај сиромашни народ.

Први чланак је био прејак и сиво. Одговори: први недокументован, а другог истицањем појединог одјека упао је у нерезвјеност (могла Црна Гора у интернационалној политици, „навезе" на будућу конференцију мира!!!).

Писци и историчари на које су се чланописци позивали могу да послуже својим опажањима као доказ и једне и друге тезе, јер је неторно да је и сам краљ Никола славио и кудио, хвалио и жигосао, дично се и увјеравао на слабе стране свога народа.

Али останимо то... И ми имамо своје очи, свој разум, свој дар опажања и процјењивања. *Оно што је било припада прошлости и може да нам послужи као плод искуства и као основа за даљи развој социјалног, приредног и политичког живота наше заједнице.* Али од прошлости се материјално не може живити. Богатан, банкар, трговац итд. кад економска продаја не могу да се служе и даље својим прочувањем богатством. Треба да се помире са својом судбином и да потраже и прокрче нови тежи пут рада и зараде, да би могли себи и својима осигурати сваку хљеба. Тако и ми: останимо прошлост да својим неоспорним сјајем и даље гријеше наивнодушне осјебиће, али признајмо, не јавно преко листа, већ нечујно и скромно пред својом свијешћу, да овај дио српског народа што живи у Црној Гори, зна врло лако и врло радо да, као Икар, залута у високим слојевима плавкасте васионе, у потрази за оним здравомислијама, што овдје, на прашњавој земаљској равници, не умије да замисли, провиђе, уочи, реализује и створи. Признајмо да радо огорчарамо и да радо склиснимо — можда из доколице и досаде — у туђе расаднике, гоњени оригиналним горитачким поносом, па нијесмо ни ниоје опог крша редом претворио у јунаке. Признајмо своје мане (свак их има) тада ће нам други лакше признати и наше врлине, које, уостаном, г. АЂВ катеторским и аксиоматске поруке, него на је једностано испустио из своје скрупулозне економске анализе.

Становите аутора „Celerum censeo"... чисто је конкурисајно-приредне природе, те према томе за њега, као и за њу Европу која се рађа из синовских борби и из валијућих гаришта, све историјске тековине и сва прошлост не представљају конструктивне дуге, помоћу којих један народ може да позитивно крене на својој реконструкцији и благостању. Лако је угасити жеђ на бачетном извору горског потока, али створити воду гдје је нема, створити жаоста гдје фактички скоро сви услови фале, то је мало теже. Зато треба несаломиве воље, неисцрпљиву пожртвованости, неограничене душевне снаге, коју ова земља још није показала.

Народ ове заједнице, мјесто да упрегне све своје снаге у том правцу, рађе вегетира у неимаштини, задовољавајући се најелементарнијим условима живота. Та је чињеница довела непријатеља до даје и послаи из своје безобзирне пушке све расположиве метке на суховарну сагашњост, којом приликом је индиректно покушао у критични вртлог и прошлост онога народа са историјом, економијом и позитивом

Свака је полемика сличне природе, а поречто под овакним околностима, бар за мене, у принципу одвратна, неукусна, несваремена и опасна, јер распирује страсти и тангира осјећаје једне мученичке а свијетле прошлости. Такву прошлост је тешко напојати, а можда још теже бранити, јер сви покушаји одбране скрнави њену величину.

Одвратна је и зато јер, ставља тамадеча (да на тако називаномо) у инфериони положај, условно му није дозволиво износити све оне чињенице аутоуративних народних и страних писаца, што би потврдјивали доказе и убедљиво његову тезу.

Останимо доказе... Таква полемика никуда не води, пошто постоје и други начини да се народу укаже пут обнове и реконструкције. С времена на вријеме може се и упитнити, али у полесном моменту и по могућности уз похвалу, јер има много мотива да се овај народ, бар за своју прошлост, искрено похвали.

Прекинимо даље једном за увијек. А обзиром на садашњост и на блиску будућност — молећи опроштеље за мој смјелост — мислим да би било врло похвално и благотворно да остресемо се својих лења све музејске оријентације, убјеђења и предрасуде које нас воче и до обратимо наш пајњежи провидни погјед на оном дијелу тренинског горизонта, откуда се нијесу добровољно лише неизбјежног сунца мира, реда, рада и слободе. Купајући душконе у топлом сјају и планетинду испеирно све своје аспирације, уложимо своје неумитне страсти, сталожимо своју резудану вуд, како би нас оно вријеме које наступи затекло спремних и чврстих за нови живот, што ће из спеопшет метеа и за нас безусловно наступити.

Само сунце може да огреје. Сунце будућности, сунце среће, сунце живота, сунце братства и задовољства: оно благо сунце, које свако у своме срцу, ако истински воли своју земљу, заноси очекује, да заборави парнаде и петиде, труг и бол, рано и сву топлу кри безобзирно пролиену и да у складу сиих одабраних енергија започне тешко задатак обнове, смирења, реконструкције и земље и духова, и мисли и назора, и наде и вјеме

Б. Б.

Штампарија „Обод" — Цетиње

НАСТАВЉА СЕ ИСЦРПЉИВАЊЕ ЦРВЕНЕ АРМИЈЕ

Слаби резултати почетка инвазије Калабрије

Нова комунистичка недјела у колашинском срезу

Политичко-војни уред Гувернерства јавља да је Н. Е. командант 14. армијског корпуса наредио стрељање неколико комуниста у колашинској зони као репресалије против подле акције једне комунистичке банде, која је заробила, а дошиље убила неколико италијанских војника. Н. Е. командант 14. армијског корпуса сбјаво је сљедећи манифест:

У једној срамној комунистичкој засједи ухваћено је и убијено петоро мојих војника. Такав начин борбе није достојан једног цивилизованог народа, него је доказ варварства и вијерства. Ради репресалије дао сам данас стрељати већи број опасних комуниста на краја гдје се десно напад. Са великим болом видим губитак живота мојих војника и са једнаком жалошћу видим губитак живота грађана заведених пакосним политичким идејама. Ове жртве увијају у прно читаве породице. Али нека сви знају да ћу, сврстан своје дужности, извршити исту све до краја, те ћу преми томе за свако сраво убиство мојих војника дати налог за репресије у све нечем ранјеју.

3. септембра 1943. год.

ГЕНЕРАЛ-КОМАНДАНТ

Непријатељски губитци

(Берлин) У вези са успјесним њемачке авијације у борби против англоамеријске трговачке е ратне морнарице јавља међународна обавештајна агенција да је у самом Средоземном мору у августу потопљено 44 непријатељска терета и транспортна брода од укупно 209.500 тона, док је оштећено, и то дијетом тешко, 525.500 тона другог бродовља. Сем тога су оштећени: 1 бојни брод 6 крстарица, 6 контраторпилера и 5 мањих јединица. Њемачко ваздухоловство погодило је ватрено на Средоземном мору 3 контраторпилера и један специјални брод за операције искрцавања. Наврз су 1 крстарица, 4 контраторпилера и један брод на искрцавање тако тешко оштетили да се може са сигурношћу рачунати са губитком доброг дијела истих.

Конфискације у Италији

(Торино) Извршена је конфискација иметка инжењера Бовани де Векија, претсједника Института за народне зграде и брата квадрумвира марша на Рим. Конфискација је извршена у његовој вили у Ланко Торинезе. Вила, која је припадала породици Де Веки још прије 1920. године, није конфискована, али су зато конфисковане све позјетвине и друга сопственост.

Помаћ о политичком путовању г. prof. Тилова

(Софија) Бугарска телеграфска агенција јавља да је вијест о путовању претсједника министарског савјета професора Тилова и Бетхегадена потпуно измишљена. Агенција додаје да је очекивано да изјави да ће бугарски министар претсједник проведједја тједан или два у земљи.

Черчил почасни доктор Харвардског универзитета

(Лондон) Харвардски универзитет је проглашио британског министра претсједника Черчила почасним доктором правних наука. Том приликом је Черчил одржао говор у коме је истакао да би народ Сједињених Држава, уколико би наставио борбу не бијаћи се да ратујући свијета, могао да остане забављен, те не никако не би развио. Не може се постати редном по главних заједница на свијету, не везујући себе за такве проблеме. Затим је Черчил додао: „Стигли смо у мјесто потврдити сада до тачке, на којој се не смије помјерити ни за стиже. Треба се одлучити против сјајстке анархије у свјетском поретку. Господин Черчил је затим изјавио да намјер британског и америчког народа постоји заједничко схватање онога што се прави ведно и поштено, а иза свега стоји љубав на дивну слободу. Черчил је не-

[illegible]

Немачки одбрамбени успјеси у Русији

Фиреров Главни стан јавља: У Доњецком базену и у зони Харкова настављени су са несмањеном жестином јаки совјетски напади. Ваздухоловство је успјешно помогло копненим одредима у жестоком одбрамбеним борбама. Између 2. и 5. септембра изгубио је непријатељ 166 авиона.

На Калабријском полуострву наступиле су британске снаге упрво против незнатних италијанско-немачким контингената. Само на неколико тачака дошло је до борби.

Ноћас су формације бомбардера извриле терористички напад на град Манхајм. Становништво је претрпило губитке. У неким градским четвртима дошло је до знатних разорења услед ширења пожара. Ноћни ловци и противавионска артиљерија оборили су 37 нападачких бомбардера.

Большевицима није успјело да омету повлачење њемачких трупа на јужном крилу фронта у Доњецком базену. Повлачење је извршено у потпуном реду. Специјална средства побринула су се за превоз свабдјевања и материјала, док су одреди кћирића извршили разарање свих постројења од ратног значаја и мирења пространих минских поља. Исто тако су осуђени на пропаст непријатељски покушаји ометаша са сјевера покрета на сектору в. Налво од. Харкова. На централном сектору с. большевици, нападајући у једној тијесној зони, постигли продоре локалне природе, који су сви били блокирани. Још једном је њемачко ваздухоловство успјешно интервенисало у великој одбрамбеној битци, нападајући огромним формацијама тешких бојних авиона и бомбардера-обруша на непријатељске артиљеријске положаје у сваобаљне линије. На сектору Харкова је више стотина немачких авиона тешке формације бацили бројних бојних кола и трупа, уништавајући пет терета тешких противавионских топова. Такође и на централном сектору фронта ја хиљаду бомбардера и противтенских авиона неуморно гађало конце трупа и положаје постигавши при томе знатне успјехе.

Финске патроле су на јужномуком фронту разориле за посљедња 24 сата склоништа трупа и офанзивне чворове, уништивши њихове посаде. На фронту источне Карелије дошло је до сукоба намјеђу патрола.

У вези са ходом операција на Источном фронту опажа лист „Дејли Мејл" да су територијални успјеси большевика постигнути по сувише скупој цијени. Сем тога све проје у совјетској земљи ставрши уз огромне потешкоће, јер Њемци онеспособљавају све што морају напустити.

Саботажа у Египту

(Анкара) Сноштава се из Египта да је у посљедње вријеме дошло до све чешћих дјела саботаже у Каиру и Александрији, као и другим центрима, против британских војних складишта, а нарочито против складишта горива. Енглеске власти су објавиле да су појачане репресалије против саботера. У Јерусалиму су арапски радници организовали протестни штрајк као одговор на то да су им власти забраниле да на вријеме мјесеца рамазана раде по промијењеном дневном распореду.

Политичко претсједавање Тефова у Египту

(Каиро) Египатски министар претсједник изјавио је у вијесовода із va idisi Еде згаде г. Г. Одрагаскім Кнуковима і јављаје да ће радити о новој одлазној кампанији Na as sake u vezi sa disidentskim pokretom u Egipte gove stanke

Немачки авиони напали турски брод

(Истанбул) Пет авиона непознате народности напало је из митраљеза једну турску мототовјевачу у Егејском мору, у висини Каса. Убијен је један морнар. Мототовјевача могла је иза тога да се врати у луку Каса.

Америчко-совјетска борба за културни утицај у Ирану

Сједињенамеричке власти у Ирану повеле су широку пропаганду међу иранским студентима, како би их навеле да крену на сјеверноамеричке универзитете, омогућујући им рана олакшања, која ће им путовање и боравак у Сједињеним Државама учинити скоро бесплатним. Совјетске власти су са своје стране на основу културних споразума повеле акцију за отпремање иранских студената на факултетима у Совјетски Савез за усавршавање и студије.

Саветник на Калабрију

Врховна команда јавља:

Током лаганог и организованог маневра повлачења са обалске зоне Јужне Италије воде се огорчене борбе између не пријатељских трупа и одјелмо ма задавши огромну штету, те вратиле у провинцијама Напуља и Салерна. Италијанско-немачки јаки одреди су у авиона. Један друг отјерали су у Средоземно мору.

Генерал АМБРОЗИО.

(Рим) Италијанске ваздухопловне формације су у сарадњи са немачким одредима, поновиле миралисање и бомбардовање противавионских бројева и мостобрана на Калабрији. Док су навијачи држали под сталном контролом непријатељске покрете на земљи и по бомбардовале су и митраљезиле ловачке формације у смјелим бриздањима противавионске многобројна окопљена средства у напредовању према Ређо и бродове код обале. На копну су у нечему налазиште непријатељске трупе дворету

Митраљеској ватрени је наложено и важљено неколико чамаца барака и лодјица су се с ваше противничке снаге у напредовању на Ређу. Друге ваздухопловне формације нападе су јединице ва искрцавања у зони Ређо и Ипо.

402 ратне јединице потопљене

(Лондон) У лондонском морском службовина тврди да је у [illegible] ратна губитка изгубили укупно 402 ратне јединице, што би одговарало ранијем процјеном да брода седмично непријатељски адмиралитет тврди да је до сада и потопљено 5 бојних бродова, 7 носача авиона, 15 тешких крстарица као и многобројно друго бродовље.

Рат на Далеком Истоку

Јапански главни стан [illegible] непријатељских [illegible] на Новој Гвинеји у бројним јапанским транспортерима [illegible] у Вијетнам. Јапанска [illegible] авијацијска [illegible] у зони Кавијенг [illegible] Новој Ирландији [illegible] Соломонска [illegible] Сем тога је потопљен један [illegible] брод, док је неколико других [illegible] тешко оштећено.

[illegible] су бомбардирали [illegible] у Новој Гвинеји [illegible] Вијетнам [illegible] Јапанци [illegible] Новој Гвинеји [illegible] Мајмуну на Новој Гвинеји [illegible] Источне [illegible]

Савјетски [illegible] у Новој Гвинеји [illegible] Мајмуну [illegible] Источне [illegible]

Дневник „Вечерњи Лондон"

ГУВЕРНЕРСТВО ЦРНЕ ГОРЕ

КАБИНЕТ — ПОЛИТИЧКО-ВОЈНИ УРЕД

3. сент мјр. 1943

Да би се становништво Црне Горе могло равнати, понављају се наређења одредби у вези са прекршајима против природе, објавром на снабдијевање и потрошњу хлиа и на јавни поредак, сакривање у нарефењу Врховне команде бр. 105 од 14 фебруара 1942. године.

ПОЛИТИЧКИ ПРЕСТУПИ

1) — Кажњава се смрћу:

а) ко год почини дјело у циљу рушења, пљачке или пљачке на територију Гувернерства Црне Горе;

б) ко год покреће или руководи оружаном побјуном против власти италијанске државе, или уме у истој учествује;

в) ко год покреће, одаје, управља или организује оружана ка отвореат политичкоп, приврадном или социјалном покрету на територију Гувернер тва Црне Горе;

г) ко год почини атентат против јавне безбједности или тешку штету путевима, сообраћајним или транспортним средствима, или уопште јавном сервису неопходним за живот становништва;

д) ко год изврши атентат на живот неког италијанског вој ника;

ђ) ко год покреће, образује или организује оружане банде за вршење преступа споменутих у претходним тачкама; или да силом успјелтаи диктатуру једне социјалне класе над другима или да насилно уништи једну societ ами и ас.

2) — Кажњава се доживотном робијом:

— ко год уме учешћа у оружаним бандама, а којима је циљ ратни или слично прошлом параграфу 1.

3) — Кажњава се затвором до 24 године

— ко год, без дозволе италијанских власти, носи или друге ватрене оружје, муницију експлозиве, нагазне хемикаије или отасно хладно оружје, ако тај ни ма шта почетку тежину могу се кривци казнити смрћу.

4) — Кажњава се затвором до 12 година:

— ко год уме учешћа у оружаним бандама, а којима је циљ ратни или слично прошлом параграфу 1.

5) — Кажњава се затвором до 6 година:

— ко јавно грди италијанску државу, заставе или грбе италијанске државе и италијанску заставу или национ ални амблем.

6) — Кажњава се затвором до 12 година:

— ко год потстрекава друге да почине један од преступа претходних под ранијим бројкама.

7) — Кажњава се затвором до 8 година:

— ко год се уроти против спорازума за извршење једног од преступа предвиђених под ранијим бројевима у циљ лако злочин није почињен.

8) — Кажњава се затвором до 5 година:

— ко год да уроните или хране особама које припадају оружаним бандама.

9) — Кажњава се затвором до 5 година:

— ко год шиши или саопштава лажне, претјеране или тенденциозне вијести, које могу изазвати јавну забуну, као и ко год врши било какву дјелатност на штету италијанских националних интереса

10) — Кажњава се затвором до 3 године:

— Ко год увриједи и на или углед неког италијанског војног лица у јавном присуству

ПРЕСТУПИ ОБЈАВОМ НА СНАБЈЕВАЊЕ И ПОТРОШЊУ

1) — Кажњава се доживотном робијом, или у тежим случајевима смрћу:

а) ко год повуче из нормалне потрошње неку количину робе да би проузроковао повећавање или смањивање тражене цијене;

б) ко год, уништавајући сировина или полупривредних или индустријских производа или средстава производње, теже оштети привреду.

ЈАВНИ ПОРЕДАК

1) — Кажњава се затвором до 1 године дана ко год такође збор на јавном мјесту или на мјесту приступачном јавности, без одобрења италијанских власти.

Јужноафричка унија у другом свјетском рату

Када је генерал Хертог у новембру прошле године умро, писао је Лорд Хардеч, британски Високи комесар, министру финансија и просјетет-Хофмајеру, које је у то доба вршио и министарство спољних послова, да је смјутан у вијести да је изгубио живих једну историску личност Јужне Африке. И пред свог оповиног стара пјева и мјешовиј политици — писао је надаље Високи комесар — иако је генерал уживао највјеће поштовање своје личности од стране свих без разлике. Пјамо се сјетивајо мјавем да је он — британски комесар — у свјетлу сачувати успокојну на једнствености и лојалности генерала, као и на вјежбну улогу коју је он одиграо у развоју Јужноафричке уније.

Британски Високи комесар морао је вјаровати да се у својем пјсму огрнчи на лише похвале покојника јер би било мало вјероатно званично у кис Велике Британ је хвалити и споменуо бившег бјелог генерала и доминиј-ног премијера уније Јемеса Бари Мунича Хертога, који је увијек био и до сада и траја, и у живота остао непоколебљив непријатељ Британаца

Скупина од преко 1.250.000 Бура, на чијем је челу стајао генерал Хертог, и данас вјерна начелу мало бројног члану трансвалског устава, који гласи: „Народ неће да трпи никакву једнакост између разнобојних и бијелих становника у земљи“ — и у данашњ. времену Бурске Републике, у Јужној Африци, и у Енглеској

ЈЕЗОВИТА ИСПОВИЈЕСТ ЈЕДНОГ ПАРТИЗАНА

БИВШИ ПОЛИТИЧКИ КОМЕСАР

изобличава разорну акцију комунистичке партије

Објављујемо у цјелини говор који је на дан 4. сеитембра ов. г. одржао преко цедиШког радија бивши партизан, 21-годишњи студент медицине Мишо ПодвиШ, са Цетиња:

Једна бурна прошлост

Обраћам се вама — мајкама — које у овом времену, кроз свебивству жубаи према вашој дјеци — једнној вашој срећи — сносите велике тешкоће, трпите неиздржиив бол. Вама, сестрама и шћеркама нашим, — жуикој, раздраганој и безазленој младости вашој.

Обраћам се вама, другови радници — стари моји знанци и пријатељи. Вама браво сељани, чувари почјаљних поЈата и сунцем испуЈате земље, — чувари сиромашкиних и вјечитим радом испаћених живота ваше породице.

Обраћам се и вама господо интелектуалци — колегама својим и млађим и старијим.

Обраћам вам се по господ жеЉи. Не као слијепо оружје у туђим рукама, — „слуга" окупатора и „издајник" свога народа — каквог не желе преставити комунистичка партија, — већ као другоЈ=ашњи члан ком. партије, њен функционер и руководиоц, који је прошао све путеве борбе, коју је, задњих 25 мјесеци водила ком. партија. Обраћам вам се као бивши комунистички функционер са Универзитета, као бивши комесар батаЈона и делегат одреда „Бићели Павле". Обраћам вам се као Мишо, кор је, средина у којој се кретао, знала преко комунистичких летака које је ноћу дијелио, преко писаних ком. парола по зидима и предузећима Београда, преко разбијања зборова Је.Ре.Зе. — Лотића — Топаловића и Давидовића, — преко крвавих туча са антикомунистичким синдикалним зиЈелом београдских радника. Обраћам вам се као Мишо који је у име ком. партије, као њен бивши руководиоц, разбијао послодавчева кола београдских фабрика: „Нестор", „Икарус", „Змај" и „Беометал"; као Мишо који је подземљу Београда изваланио на машинама 100-тину хиљада комада летака, као Мишо који је био курир ком. партије на прузи: Београд—Загреб; Београд—Котор—Никшић; као бивши организатор и учесник у десетине разничних штрајкова, стотине радничких конференција. Обраћам вам се, као бивши комуниста и члан штрајачког одбора најнеЈер разничког штрајка у земЉи — текстилне творнице „Влада Илић" — Београд. Говорим вам као бивши учесник у десетине комунистичких демонстрација, као бивши браниоц Техничког факултета 1941. г., — као је 12 чланова ком. партије, бранило своје позиције на Универзитету, од 60 са пиштоЉима наоружаних десничара. Обраћам вам се, као бивши организатор Савезне комунистичке омладине Југославије у Цетињу и члан мјесног комитета; као бивши организатор ком. партије у Цетињу, у редовима радника, столарске гране, и као онај који је организацијо-политички спремао устанак од 13. Јула.

Даље!

Обраћам вам се као бивши ком. функционер, који у устанку одлазм у Катунску нахију као политички инструктор и као бивши члан ком. партије, који од првог дана устанка разбија националне организације и који на крају — 11. фебруара, у дане кад се многи комуници, из страха за сопствени живот придружују националној војсци, — не улијеЈе у те организације, већ одлази на мар ка Босни — који је 3 и по мјесеца трајао.

На крају!

Говорим вам као бивши ком. функционер који је прошао и индио сву бившу партизанску територИју, где су комунисти држали власт: од ЛиЈева до Котор Вароши — од Бихаћа и Цазина до Бугојна и Ћићуфа, — и као онај који је у тој земљи био најпре борац а затим члан агитационо-пропагандног одбора Врховног санитета.

Као последње!

Говорим вам као бивши члан Окружног комитета ком. партије Југославије за Босански Петровац и Дрвар — са којега сам иоложаја — 2. марта 1943. г. — свој=вољно дошао талијанској команди у Книн. Не тражим мјесто за један живот, већ прво: одговорност за моје поступке почињене према двама народима, од стране бившег члана ком. партије — а затим да читавог себе ставим на расположење своме народу у борби против комунистичке партије — њеног вођства и друштвеног система којега та партија припрема овом народу.

Комунистима — који већ сада покушавају, у жељи да прикрију своје праве намјере, — представити ме као плаћеника и продана човјека, са циЉем, да истину коју бацам пред лице народа, прогласе непријатељском пропагандом — отворено признајем, да је моје излагање велика, огромно велика пропаганда. Немам страх, отворено и смјело изнијети истину. А ја, драги моји слушаоци нијесам мртвац што ће Ј=дна истина бити пропаганда, — толико велика да је ви никада нећете моћи испуститИ из сјећања. Моје излагање ће бити и Ј=дна велика отТужба — оптужба такву нете по први пут чути сада — оптужба која ће тјерати све вас, да као судска порота судите оптужене, онако како су то они заслужили.

Коминтерн наређује крвопролиће

„За партију!" „За Стаљина!", то су биЉе ријечи, којима је Покрајински комитет К. П. Ј. за Црну Гору поздравио резолуцИЈу Ц. К., која је објављивала устанак. Други дио резолуЈе носио је повјерЉни дио текста, упућен само комунистичким функционима:

„Друг Димитров", писало је у резолуЈци, „дао је наређење нашој партИЈи да из мобилиног станЈа пређе у ратно. Прилике с=ља и изнутра сазреле су. Моменат је да се наша партија баци свом задњом и одлучном снагом на узимање власти и успоставу диктатуре пролетаријата. Високо узДигнимо заставу пролетерског интернационализма и свом снагом ударимо на трВјаве капитализма у задњем разгромаваЈу приватне своЈине".

У свом дАљем тексту, резолуЈија је садржавала:

„Наша ком. партија, мора ову борбу водити уз изванредно комплиКован и прикривен рад. За то мамо све могуће услове. У првом реду користити вОЈну окупацИЈу земЉе, како би тиме нашу борбу за диктатуру пролетаријата, поставили на принципе народно-ослободилачке борбе. Тиме ћемо искористити антифашистичко расположење и националне осјећаЈ народних маса, за њихову мобилизацИЈу око партије. Једино тако ћемо добити народ за наш главни и једини циљ: диктатуру пролетаријата".

То је за ком. партИЈу и њене чланове била светиња. Јеванђеље ЈучерашЊе и данашЊе борбе, кОЈ је „Тито" измаЈУм и вјешто користећи од народа основна његова расположења — назвао народно-ослободилачком борбом.

Ова вам резолуЈија, јасније него ишта друго показује да је из првог дана устанка борби обманута и вјешто преварени сви они елементи који су се у устанку борили за национално ослобођење земЉе. С друге стране, резолуЈија вас УвјеравА, да су они који су повели од првог дана устанка борбу против рада ком. партије, — били, не „издајници" и „непријатељи народа" и „народно-ослободилачке борбе", већ прави заштитници народа — његовог добра и благостаЊа.

Ево вам доказа.

Први алочини против нације

13. јула у 4 сата ујутра, кад се под руководством ком. партије напала карабинијерска станица на Чево, — бачена је на ватру и спаљена талијанска краљевска застава. У пламену до ње, са уриБесним задовољством комуниста, бацила се ЦрногорСка тробоЈка. Бацајући ЈЕ у ватру онај, који су баш тог дана прокламовали народно-ослободилачку борбу. За све разумне Јуде, а који нијесу били чланови ком. партије, то је морало бити знак, да је тај пламен, који је прогутао црногорску заставу, амблем националне свијести, — тог часа прогутао и саму народно - ослободилачку борбу, коЈ је ком. партИЈа повела. То је требао да буде знак за онаКо као што су горели у ватри национАлни понос читаВ народа — требЈу и сама та два народа да заЈеднички горе и пламте у ватри немилосрдне борбе против заЈедничке им и највеће опасности коЈу им је приПремио и коЈу им припрема данас — ком. партИЈа.

Сва убИства која су се у ЦрноЈ Гори збила од 13. јула 1941. г. 11. фебруара 1942., показуЈу народу отока камена да се није радило о обичним истуПима појединаца, већ о дАлеко ширим и плански смишљеним ликвидирању свИх оних елемената који су се супростаВили раДу ком. партије и њеним тежњама да успостави диктатуру пролетаријата и своје неограничено господство.

Порушени идеали

Као комуниста и партијски функционер, био сам још онда сВјестан свега тога. И то што сам у тим данима и даЉе учествовао, сам својим бићем, у великој обмани и правим лажима, — било је само зато што сам рачунао да се диктатурИ пролетаријата — власти партије — новој и срећнИјој будућности радног и напаћеног народа, (како сам онда схваћао диктатуру пролетаријата), може све оправдати — све жртвовати.

Двије годИне марша — борби и живљења на територИји где се организовала, стварала и била створИла „народна власт, под руководством ком. партије — присилиле су ме, да тек данас кад сам, и то као ком. функционер дОжИво крај Ј=ног позИЈавања, кроз „велики рад, и кроз тешка стварања власт јОјучерашње моје партИје, до тала нАјнечег и јединог ми идеала, — потјерАје су ме, рекао вам, да сам се у јеЉном моменту приближио виШе човјеку него Ј=ним и да сам, не пАјнаЉи се за свој живот, постао спремним: скинути са себе дАју одговорност пред народом, због злочина које је ком. партИја учинила над њим; са друге стране: стати пред одговорност коЈу им намеЋе народ за чије сам се добро борио.

Са осјећајем жаЉеЊа — упућујем смијех онима који ме дАнас изДвижном „народноослободилачке" борбе. Свак би се могао и држати таКвим, само не Ј=дан комунистичКи функционер, кОр је од почетка борбе ОнО сВјестан, да се у основи није никад ни радИло о народно-ослободилачкој борби — већ само о класној, револуЦионарној и пролетерској битЦи.

Борба против комунизма — борба за слободу

Пред својим народом ме доводи:

I — Увјеревше, стечено кроз двије задње годИне дАна, — да борИте се под застАВом ком. партије, обавЈену плаштом народноослободилачке борбе, значи борити се на зА интересе и слободу народа, веЋ за господстВе једне групе Јуди, чје господство веЋ дАнас најјирИје народним масама доноси горе социјАлно, политичко и економско ропство, него ма чије господство других политичких и друштвених група.

II — Увјеревше — да борити се под заставом ком. партИје, за стас Словенд, значи учествовати у кАрАванИјој обмани СловенА — значи помоћи њихово увлачење под господствОм једне групе Јуди, јасније речено, под господство диктатуре пролетаријата.

III — Увјеревше — да борити се под застАвом ком. партИје, значи борити се, не за социјАлно и економско ослобођење сеЉака, веЋ за његово ново ропство.

IV — Увјеревше — да борити се под заставом ком. партИје, за стас Словена, значи учествовати у кАрАванИјој обмани СловенА — значи помоћи њихово увлачење под господствОм једне групе Јуди, јасније речено, под господство диктатуре пролетаријата.

III — Увјеревше — да борити се под застАвом ком. партИје, знаЋи борити се, не за социјАлно и економско ослобођење сеЉака, веЋ за његово ново ропство.

IV — Увјеревше — да борити се под заставом ком. партИје, значи борити се, не за Јенну и срећнИју будућност пролетаријата, веЋ само за господство једне групе Јуди, а то је друштвене класе —

V — Увјеревше — да борити се под заставом ком. партИје, значи борити се, не за дИјаЉе културе, веЋ за еврстаВање интелектуАлне предности у кАзуће машине и стомака.

VII — Увјеревше — да борити се под заставом ком. партИје, значи борити се, не за ослобођење жене, веЋ за ЈаЋе увлачење на нов начИн у свакодневни рад — терет и бриге и

VIII — Увјеревше — да борити се под заставом ком. партИје, значи борити се, не за самостАлност човјека — младића

А евоЈке, веЋ за стварање механизма и процес стварА, која по ТиЈој жеЉи и вољи треба да се помИра — без да мисли куда и зашто?

Поход у Босну

Глад, марш и борба, били су наши главни пратиоци на путу за Босну. КомунистИма је било у дужности да поведу главне тешкоће овога пута. Догодило се обрИто. Све те шкоВе дуга и напорна марша, спокЈели су сви други само не чланови ком. партИје и њени функционери.

13. јула 1942. г. ушла је ИУ пролетерска, знава црногорска, бригада у Г. Вакут. БатаЉони су заноЋеЈи положаје далеко од града 10 км. И 150 бораца је остАо у граду. Два дана батаЉони нИјесу примАли храну, нити су је могли сами прибавити. У знак протеста, упуЋен сам у град од стране батаЉона, да тражим храну, које је у ВакуФу било довољно. У куће сам у којој је ранИје био сМјештен „Хотел Европа", а сада Штаб IV ДрИог бригаде. У соби која је требала (судећи по изгледу), да буде трпезарИја Штаба, нашао сам комесара бригаде, Митра БакиЋа бившег фин. чиновника у Загребу и њеног команДанта Пека ДапчеВића бившег ст. прВа из Цетиња и РепубЛиканског добровоЉца из ШпанИје. Поред њих, г-ђу Арса ЈованОвића бившег бен. капетана — ЈурИју РИбара, ст. из Београда, од њих су сви ЦрногорСки комуниСти са београдског УниВерзитета кроз мОнденам и сувише удобни живот. До њеГа — тес вјенчана МУ жена, ПИерка индустрИјадиз из Београда. ЈурИја је у бригади био секретар С.К.О.Ј-а. Жена МУ ЊеГов САнутник. ЊОга је ЉутнУла о ножи, рука се дигла на ПОзаЉо, а у ушима је зазУјао одговор: „Слобода народу". ДУги и пространи сто, са 6 удобних столица ОКо ЊеГа, САчиЊавао је УГлАвном намјештај соБе. ОмАа НијесАм могао знати, ЊТа је СВе БИо ПЛАн СТоЉу. Богатство, које нам је у тим ЈРменима ЛичИло на САн, далеку чАробну бајку, коЈу САмо добра (и сирота) мАја може изМислити СвоЈој незбринутој дјеци. На СтоЉу је БИо хлеб. Да! ПрАВи хлеб! САн наших дИна, рИјеч чИјА СмисАо КОд нАс БИјаше ИСТИНА. ПоЉа, ДрАги МОЈи СлушаоЦи НИјесАм МртВАц ШТо ЋЕ ЈЕДна ИСТИна БИти ПРОПАГАНДА, — ТОЛИКО ВЕЛИКА ДА ЈЕ ВИ НИКАДА НЕЋЕТЕ МОЋИ ИСПУСТИТИ ИЗ СЈЕЋАЊА. МОЈЕ ИЗЛАГАЊЕ ЋЕ БИТИ И ЈЕДНА ВЕЛИКА ОПТУЖБА — ОПТУЖБА ТАКВУ НЕТЕ ПО ПРВИ ПУТ ЧУТИ САДА — ОПТУЖБА КОЈА ЋЕ ТЈЕРАТИ СВЕ ВАС, ДА КАО СУДСКА ПОРОТА СУДИТЕ ОПТУЖЕНЕ, ОНАКО КАКО СУ ТО ОНИ ЗАСЛУЖИЛИ.

Комитерн наређује крвопролиће

„За партију!" „За Стаљина!", то су биЉе ријечи, којима је Покрајински комитет К. П. Ј. за Црну Гору поздравио резолуцИЈу Ц. К., која је објављивала устанак. Други дио резолуЈије носио је повјерЉни дио текста, упућен само комунистичким функционима:

„Друг Димитров", писало је у резолуЈији, „дао је наређење нашој партИји да из мобилиног станЈа пређе у ратно. Прилике с=ља и изнутра сазреле су. Моменат је да се наша партија баци свом задњом и одлучном снагом на узимање власти и успоставу диктатуре пролетаријата. Високо узДигнимо заставу пролетерског интернационализма и свом снагом ударимо на трВјаве капитализма у задњем разгромаваЈу приватне своЈине".

У свом дАљем тексту, резолуЈија је садржавала:

„Наша ком. партија, мора ову борбу водити уз изванредно комплиКован и прикривен рад. За то мамо све могуће услове. У првом реду користити вОЈну окупацИЈу земЉе, како би тиме нашу борбу за диктатуру пролетаријата, поставили на принципе народно-ослободилачке борбе. Тиме ћемо искористити антифашистичко расположење и националне осјећаЈ народних маса, за њихову мобилизацИЈу око партије. Једино тако ћемо добити народ за наш главни и једини циљ: диктатуру пролетаријата".

То је за ком. партИју и њене чланове била светиња. Јеванђеље ЈучерашЊе и данашЊе борбе, коЈ је „Тито" измаЈУм и вјешто користећи од народа основна његова расположења — назвао народно-ослободилачком борбом.

Ова вам резолуЈија, јасније него ишта друго показује да је из првог дана устанка борби обманута и вјешто преварени сви они елементи који су се у устанку борили за национално ослобођење земЉе. С друге стране, резолуЈија вас УвјеравА, да су они који су повели од првог дана устанка борбу против рада ком. партије, — били, не „издајници" и „непријатељи народа" и „народно-ослободилачке борбе", веЋ прави заштитници народа — његовог добра и благостаЊа.

Ево вам доказа.

Први алочини против нације

13. јула у 4 сата ујутра, кад се под руководством ком. партије напала карабинијерска станица на Чево, — бачена је на ватру и спаљена талијанска краљевска застава. У пламену до ње, са УриБесним задовољством комуниста, бацила се ЦрногорСка тробоЈка. Бацајући ЈЕ у ватру онај, који су баш тог дана прокламовали народно-ослободилачку борбу. За све разумне Јуде, а који нијесу били чланови ком. партије, то је морало бити знак, да је тај пламен, који је прогутао црногорску заставу, амблем националне свијести, — тог часа прогутао и саму народно - ослободилачку борбу, коЈ је ком. партИја повела. То је требао да буде знак за онаКо као што су горели у ватри национАлни понос читаВ народа — требЈу и сама та два народа да заЈеднички горе и пламте у ватри немилосрдне борбе против заЈедничке им и највеће опасности коЈу им је приПремио и коЈу им припрема данас — ком. партИја.

Сва убИства која су се у ЦрноЈ Гори збила од 13. јула 1941. г. 11. фебруара 1942., показуЈу народу отока камена да се није радило о обичним истуПима појединаца, веЋ о дАлеко ширим и плански смишљеним ликвидирању свИх оних елемената који су се супростаВили раДу ком. партије и њеним тежњама да успостави диктатуру пролетаријата и своје неограничено господство.

Порушени идеали

Као комуниста и партијски функционер, био сам још онда сВјестан свега тога. И то што сам у тим данима и даЉе учествовао, сам својим бићем, у великој обмани и правим лажима, — било је само зато што сам рачунао да се диктатурИ пролетаријата — власти партије — новој и срећнИјој будућности радног и напаћеног народа, (како сам онда схваћао диктатуру пролетаријата), може све оправдати — све жртвовати.

Двије годИне марша — борби и живљења на територИји где се организовала, стварала и била створИла „народна власт, под руководством ком. партије — присилиле су ме, да тек данас кад сам, и то као ком. функционер дОжИво крај Ј=ног позИЈавања, кроз „велики рад, и кроз тешка стварања власт јОјучерашње моје партИје, до тала нАјнечег и јединог ми идеала, — потјерАје су ме, рекао вам, да сам се у јеЉном моменту приближио виШе човјеку него Ј=ним и да сам, не нАјнаЉи се за свој живот, постао спремним: скинути са себе дАју одговорност пред народом, због злочина које је ком. партИја учинила над њим; са друге стране: стати пред одговорност коЈу им намеЋе народ за чије сам се добро борио.

Са осјећајем жаЉеЊа — упућујем смијех онима који ме дАнас изДвижном „народноослободилачке" борбе. Свак би се могао и држати таКвим, само не Ј=дан комунистичКи функционер, кОр је од почетка борбе ОнО сВјестан, да се у основи није никад ни радИло о народно-ослободилачкој борби — већ само о класној, револуЦионарној и пролетерској битЦи.

Борба против комунизма — борба за слободу

Пред својим народом ме доводи:

I — Увјеревше, стечено кроз двије задње годИне дАна, — да борИте се под застАВом ком. партије, обавЈену плаштом народноослободилачке борбе, значи борити се на зА интересе и слободу народа, веЋ за господствО једне групе Јуди, чје господство веЋ дАнас најјирИје народним масама доноси горе социјАлно, политичко и економско ропство, него ма чије господство других политичких и друштвених група.

II — Увјеревше — да борити се под заставом ком. партије, за стас Словена, значи учествовати у кАрАванИјој обмани СловенА — значи помоћи њихово увлачење под господствОм једне групе Јуди, јасније речено, под господство диктатуре пролетаријата.

III — Увјеревше — да борити се под застАвом ком. партИје, знаЋи борити се, не за социјАлно и економско ослобођење сеЉака, веЋ за његово ново ропство.

IV — Увјеревше — да борити се под заставом ком. партИје, значи борити се, не за Јенну и срећнИју будућност пролетаријата, веЋ само за господство једне групе Јуди, а то је друштвене класе —

V — Увјеревше — да борити се под заставом ком. партИје, значи борити се, не за дИјаЉе културе, веЋ за еврстаВање интелектуАлне предности у кАзуће машине и стомака.

VII — Увјеревше — да борити се под заставом ком. партИје, значи борити се, не за ослобођење жене, веЋ за ЈаЋе увлачење на нов начИн у свакодневни рад — терет и бриге и

VIII — Увјеревше — да борити се под заставом ком. партИје, значи борити се, не за самостАлност човјека — младића

А евоЈке, веЋ за стварање механизма и процес стварА, која по ТиЈој жеЉи и вољи треба да се помИра — без да мисли куда и зашто?

Поход у Босну

Глад, марш и борба, били су наши главни пратиоци на путу за Босну. КомунистИма је било у дужности да поведу главне тешкоће овога пута. Догодило се обрИто. Све те шкоВе дуга и напорна марша, спокЈели су сви други само не чланови ком. партИје и њени функционери.

13. јула 1942. г. ушла је ИУ пролетерска, знава црногорска, бригада у Г. Вакут. БатаЉони су заноЋеЈи положаје далеко од града 10 км. И 150 бораца је остАо у граду. Два дана батаЉони нИјесу примАли храну, нити су је могли сами прибавити. У знак протеста, упуЋен сам у град од стране батаЉона, да тражим храну, које је у ВакуФу било довољно. У куће сам у којој је ранИје био сМјештен „Хотел Европа", а сада Штаб IV дрИог бригаде. У соби која је требала (судећи по изгледу), да буде трпезарИја Штаба, нашао сам комесара бригаде, Митра БакиЋа бившег фин. чиновника у Загребу и њеног команДанта Пека ДапчеВића бившег ст. прВа из Цетиња и РепубЛиканског добровоЉца из ШпанИје. Поред њих, г-ђу Арса ЈованОвића бившег бен. капетана — ЈурИју РИбара, ст. из Београда, од њих су сви ЦрногорСки комуниСти са београдског УниВерзитета кроз мОнденам и сувише удобни живот. До њеГа — тес вјенчана МУ жена, пИерка индустрИјадиз из Београда. ЈурИја је у бригади био секретар С.К.О.Ј-а. Жена МУ ЊеГов САнутник. ЊОга је ЉутнУла о ножи, рука се дигла на ПОзаЉо, а у ушима је зазУјао одговор: „Слобода народу". ДУги и пространи сто, са 6 удобних столица ОКо ЊеГа, САчиЊавао је УГлАвном намјештај соБе. ОмАа НијесАм могао знати, ЊТа је СВе БИо ПЛАн СТоЉу. Богатство, које нам је у тим ЈРменима ЛичИло на САн, далеку чАробну бајку, коЈу САмо добра (и сирота) мАја може изМислити СвоЈој незбринутој дјеци. На СтоЉу је БИо хлеб. Да! ПрАВи хлеб! САн наших дИна, рИјеч чИјА СмисАо КОд нАс БИјаше ИСТИна. ПоЉа, ДрАги МОЈи СлушаоЦи НИјесАм МртВАц ШТо ЋЕ ЈЕДна ИСТИна БИти ПРОПАГАНДА, — ТОЛИКО ВЕЛИКА ДА ЈЕ ВИ НИКАДА НЕЋЕТЕ МОЋИ ИСПУСТИТИ ИЗ СЈЕЋАЊА. МОЈЕ ИЗЛАГАЊЕ ЋЕ БИТИ И ЈЕДНА ВЕЛИКА ОПТУЖБА — ОПТУЖБА ТАКВУ НЕТЕ ПО ПРВИ ПУТ ЧУТИ САДА — ОПТУЖБА КОЈА ЋЕ ТЈЕРАТИ СВЕ ВАС, ДА КАО СУДСКА ПОРОТА СУДИТЕ ОПТУЖЕНЕ, ОНАКО КАКО СУ ТО ОНИ ЗАСЛУЖИЛИ.

Једна бурна прошлост

Обраћам се вама — мајкама — које у овом времену, кроз свебивству жубаи према вашој дјеци — једнној вашој срећи — сносите велике тешкоће, трпите неиздржиив бол. Вама, сестрама и шћеркама нашим, — жуикој, раздраганој и безазленој младости вашој.

Обраћам се вама, другови радници — стари моји знанци и пријатељи. Вама браво сељани, чувари почјаљних поЈата и сунцем испуЈате земље, — чувари сиромашкиних и вјечитим радом испаћених живота ваше породице.

Обраћам се и вама господо интелектуалци — колегама својим и млађим и старијим.

Обраћам вам се по господ жеЉи. Не као слијепо оружје у туђим рукама, — „слуга" окупатора и „издајник" свога народа — каквог не желе преставити комунистичка партија, — већ као другоЈ=ашњи члан ком. партије, њен функционер и руководиоц, који је прошао све путеве борбе, коју је, задњих 25 мјесеци водила ком. партија. Обраћам вам се као бивши комунистички функционер са Универзитета, као бивши комесар батаЉона и делегат одреда „Бићели Павле". Обраћам вам се као Мишо, кор је, средина у којој се кретао, знала преко комунистичких летака које је ноћу дИјелио, преко писаних ком. парола по зидима и предузећима Београда, преко разбИјања зборова Је.Ре.Зе. — Лотића — Топаловића и ДАвидовића, — преко крвавих туча са антикомунистичким синдикалним зиЈелом београдских радника. Обраћам вам се као Мишо који је у име ком. партије, као њен бивши руководиоц, разбИјао послодавчева кола београдских фабрика: „Нестор", „Икарус", „Змај" и „Беометал"; као Мишо који је подземљу Београда изваланио на машинама 100-тину хиљада комада летака, као Мишо који је био курир ком. партије на прузи: Београд—Загреб; Београд—Котор—Никшић; као бивши организатор и учесник у десетине разничних штрајкова, стотине радничких конференција. Обраћам вам се, као бивши комуниста и члан штрајачког одбора најнеЈер разничког штрајка у земЉи — текстилне творнице „Влада Илић" — Београд. Говорим вам као бивши учесник у десетине комунистичких демонстрАција, као бивши браниоц Техничког факултета 1941. г., — као је 12 чланова ком. партије, бранИло своје позиције на Универзитету, од 60 са пиштолАма наоружАних десничара. Обраћам вам се, као бивши организатор Савезне комунистичке омладине Југославије у Цетињу и члан мјесног комитета; као бивши организатор ком. партије у ЦетИњу, у редовима радника, столарске гране, и као онај који је организацИјо-политички спремао устанак од 13. јула.

Даље!

Обраћам вам се као бивши ком. функционер, који у устанку одлазм у Катунску нахИју као политички инструктор и као бивши члан ком. партије, који од прИог дАна устанка разбИја националне организАције и који на крАју — 11. фебруара, у дАне кад се многи комуНисти, из страха за сопствени живот прИдружУјЕ националној вОјсци, — не УлИјеЈе у те организАције, веЋ одлази на мар ка Босни — који је 3 и по мјесеца трајАо.

На крАју!

Говорим вам као бивши ком. функционер који је прошао и видио сву бившу партизанску територИју, где су комунисти држали власт: од ЛИјева до Котор ВАроши — од БихАћа и ЦАзина до БугОјна и ЋИћуфа, — и као онај који је у тој земЉи БИо нАјпре борац а затИм члан АгитационоПропагандног одбора ВрховноГ санитета.

Као последње!

Говорим вам као бивши члан Окружног комитета ком. партИје Југославије за БОсански Петровац и ДрВар — са којега сам иоложаја — 2. марта 1943. г. — свој=вољно дошао талИјанској команди у Книн. Не тражим мјесто за ј=дан живот, веЋ прво: одговорност за моје поступке почињене према двама народима, од стране бившег члана ком. партИје — а затИм да читавог себе ставим на расположење своме народу у борби против комунистичке партИје — њеног вОјства и друштвеног система којега та партИја припрема овом народу.

Комунистима — који веЋ сада покушавАју, у жеЉи да прикрИју своје праве намјере, — представити ме као плаћеника и продана човјека, са циЉем, да истИну коју бацам пред лице народа, прогласе непријатељском пропагандом — отворено прИзнАјем, да је моје излагање велика, огромно велика пропаганда. Немам страх, отворено и смјело изнИјести истИну. А ја, драги моји слушаоци нИјесам мртВац шТо ЋЕ ЈЕДна ИСТИна БИти ПРОПАГАНДА, — ТОЛИКО ВЕЛИКА ДА ЈЕ ВИ НИКАДА НЕЋЕТЕ МОЋИ ИСПУСТИТИ ИЗ СЈЕЋАЊА. МОЈЕ ИЗЛАГАЊЕ ЋЕ БИТИ И ЈЕДНА ВЕЛИКА ОПТУЖБА — ОПТУЖБА ТАКВУ НЕТЕ ПО ПРВИ ПУТ ЧУТИ САДА — ОПТУЖБА КОЈА ЋЕ ТЈЕРАТИ СВЕ ВАС, ДА КАО СУДСКА ПОРОТА СУДИТЕ ОПТУЖЕНЕ, ОНАКО КАКО СУ ТО ОНИ ЗАСЛУЖИЛИ.

Једна бурна прошлост

Обраћам се вама — мајкама — које у овом времену, кроз свебивству жубаи према вашој дјеци — једнној вашој срећи — сносите велике тешкоће, трпите неиздржиив бол. Вама, сестрама и шћеркама нашим, — жуикој, раздраганој и безазленој младости вашој.

Обраћам се вама, другови радници — стари моји знанци и пријатељи. Вама браво сељани, чувари почјаљних поЈата и сунцем испуЈате земље, — чувари сиромашкиних и вјечитим радом испаћених живота ваше породице.

Обраћам се и вама господо интелектуалци — колегама својим и млађим и старијим.

Обраћам вам се по господ жеЉи. Не као слијепо оружје у туђим рукама, — „слуга" окупатора и „издајник" свога народа — каквог не желе преставити комунистичка партија, — већ као другоЈ=ашњи члан ком. партије, њен функционер и руководиоц, који је прошао све путеве борбе, коју је, задњих 25 мјесеци водила ком. партија. Обраћам вам се као бивши комунистички функционер са Универзитета, као бивши комесар батаЉона и делегат одреда „Бићели Павле". Обраћам вам се као Мишо, кор је, средина у којој се кретао, знала преко комунистичких летака које је ноћу дИјелио, преко писаних ком. парола по зидима и предузећима Београда, преко разбИјања зборова Је.Ре.Зе. — Лотића — Топаловића и ДАвидовића, — преко крвавих туча са антикомунистичким синдикалним зиЈелом београдских радника. Обраћам вам се као Мишо који је у име ком. партије, као њен бивши руководиоц, разбИјао послодавчева кола београдских фабрика: „Нестор", „Икарус", „Змај" и „Беометал"; као Мишо који је подземљу Београда изваланио на машинама 100-тину хиљада комада летака, као Мишо који је био курир ком. партије на прузи: Београд—Загреб; Београд—Котор—Никшић; као бивши организатор и учесник у десетине разничних штрајкова, стотине радничких конференција. Обраћам вам се, као бивши комуниста и члан штрајачког одбора најнеЈер разничког штрајка у земЉи — текстилне творнице „Влада Илић" — Београд. Говорим вам као бивши учесник у десетине комунистичких демонстрАција, као бивши браниоц Техничког факултета 1941. г., — као је 12 чланова ком. партије, бранИло своје позиције на Универзитету, од 60 са пиштолАма наоружАних десничара. Обраћам вам се, као бивши организатор Савезне комунистичке омладине Југославије у Цетињу и члан мјесног комитета; као бивши организатор ком. партије у ЦетИњу, у редовима радника, столарске гране, и као онај који је организацИјо-политички спремао устанак од 13. јула.

Даље!

Обраћам вам се као бивши ком. функционер, који у устанку одлазм у Катунску нахИју као политички инструктор и као бивши члан ком. партије, који од прИог дАна устанка разбИја националне организАције и који на крАју — 11. фебруара, у дАне кад се многи комуНисти, из страха за сопствени живот прИдружУјЕ националној вОјсци, — не УлИјеЈе у те организАције, веЋ одлази на мар ка Босни — који је 3 и по мјесеца трајАо.

На крАју!

Говорим вам као бивши ком. функционер који је прошао и видио сву бившу партизанску територИју, где су комунисти држали власт: од ЛИјева до Котор ВАроши — од БихАћа и ЦАзина до БугОјна и ЋИћуфа, — и као онај који је у тој земЉи БИо нАјпре борац а затИм члан АгитационоПропагандног одбора ВрховноГ санитета.

Као последње!

Говорим вам као бивши члан Окружног комитета ком. партИје Југославије за БОсански Петровац и ДрВар — са којега сам иоложаја — 2. марта 1943. г. — свој=вољно дошао талИјанској команди у Книн. Не тражим мјесто за ј=дан живот, веЋ прво: одговорност за моје поступке почињене према двама народима, од стране бившег члана ком. партИје — а затИм да читавог себе ставим на расположење своме народу у борби против комунистичке партИје — њеног вОјства и друштвеног система којега та партИја припрема овом народу.

Комунистима — који веЋ сада покушавАју, у жеЉи да прикрИју своје праве намјере, — представити ме као плаћеника и продана човјека, са циЉем, да истИну коју бацам пред лице народа, прогласе непријатељском пропагандом — отворено прИзнАјем, да је моје излагање велика, огромно велика пропаганда. Немам страх, отворено и смјело изнИјести истИну. А ја, драги моји слушаоци нИјесам мртВац шТо ЋЕ ЈЕДна ИСТИна БИти ПРОПАГАНДА, — ТОЛИКО ВЕЛИКА ДА ЈЕ ВИ НИКАДА НЕЋЕТЕ МОЋИ ИСПУСТИТИ ИЗ СЈЕЋАЊА. МОЈЕ ИЗЛАГАЊЕ ЋЕ БИТИ И ЈЕДНА ВЕЛИКА ОПТУЖБА — ОПТУЖБА ТАКВУ НЕТЕ ПО ПРВИ ПУТ ЧУТИ САДА — ОПТУЖБА КОЈА ЋЕ ТЈЕРАТИ СВЕ ВАС, ДА КАО СУДСКА ПОРОТА СУДИТЕ ОПТУЖЕНЕ, ОНАКО КАКО СУ ТО ОНИ ЗАСЛУЖИЛИ.

Једна бурна прошлост

Обраћам се вама — мајкама — које у овом времену, кроз свебивству жубаи према вашој дјеци — једнној вашој срећи — сносите велике тешкоће, трпите неиздржиив бол. Вама, сестрама и шћеркама нашим, — жуикој, раздраганој и безазленој младости вашој.

Обраћам се вама, другови радници — стари моји знанци и пријатељи. Вама браво сељани, чувари почјаљних поЈата и сунцем испуЈате земље, — чувари сиромашкиних и вјечитим радом испаћених живота ваше породице.

Обраћам се и вама господо интелектуалци — колегама својим и млађим и старијим.

Обраћам вам се по господ жеЉи. Не као слијепо оружје у туђим рукама, — „слуга" окупатора и „издајник" свога народа — каквог не желе преставити комунистичка партија, — већ као другоЈ=ашњи члан ком. партије, њен функционер и руководиоц, који је прошао све путеве борбе, коју је, задњих 25 мјесеци водила ком. партија. Обраћам вам се као бивши комунистички функционер са Универзитета, као бивши комесар батаЉона и делегат одреда „Бићели Павле". Обраћам вам се као Мишо, кор је, средина у којој се кретао, знала преко комунистичких летака које је ноћу дИјелио, преко писаних ком. парола по зидима и предузећима Београда, преко разбИјања зборова Је.Ре.Зе. — Лотића — Топаловића и ДАвидовића, — преко крвавих туча са антикомунистичким синдикалним зиЈелом београдских радника. Обраћам вам се као Мишо који је у име ком. партије, као њен бивши руководиоц, разбИјао послодавчева кола београдских фабрика: „Нестор", „Икарус", „Змај" и „Беометал"; као Мишо који је подземљу Београда изваланио на машинама 100-тину хиљада комада летака, као Мишо који је био курир ком. партије на прузи: Београд—Загреб; Београд—Котор—Никшић; као бивши организатор и учесник у десетине разничних штрајкова, стотине радничких конференција. Обраћам вам се, као бивши комуниста и члан штрајачког одбора најнеЈер разничког штрајка у земЉи — текстилне творнице „Влада Илић" — Београд. Говорим вам као бивши учесник у десетине комунистичких демонстрАција, као бивши браниоц Техничког факултета 1941. г., — као је 12 чланова ком. партије, бранИло своје позиције на Универзитету, од 60 са пиштолАма наоружАних десничара. Обраћам вам се, као бивши организатор Савезне комунистичке омладине Југославије у Цетињу и члан мјесног комитета; као бивши организатор ком. партије у ЦетИњу, у редовима радника, столарске гране, и као онај који је организацИјо-политички спремао устанак од 13. јула.

Даље!

Обраћам вам се као бивши ком. функционер, који у устанку одлазм у Катунску нахИју као политички инструктор и као бивши члан ком. партије, који од прИог дАна устанка разбИја националне организАције и који на крАју — 11. фебруара, у дАне кад се многи комуНисти, из страха за сопствени живот прИдружУјЕ националној вОјсци, — не УлИјеЈе у те организАције, веЋ одлази на мар ка Босни — који је 3 и по мјесеца трајАо.

На крАју!

Гов

само не неселом и радосном животу, који је нама припадао и који сте ви са нашим правом грабили. Двадесет година су бројиле вашу туђе и приватне — вршиоци и понављачи ваших интереса, пригорсци народа. Ваши људи. Колико је пресвета и велика ваша туђа и земљиног животом, који радите у свим зрацима своје земље. Данас је све то добро у вашој искорићеној от стране ком партије, која настаје, ваш новом обличју рада, пишући све могућности и свему земљи и сретној будућности. Ако је у Данцигу и Слане и Пеки... Кори... интерес, решите ме то за... Ваше... Данас наша омладина... Ваше... Ваше... Ваше... Ваше...

„партијска правда"

[illegible]

Ваше... Ваше... Ваше... Ваше...

Ваше... Ваше... Ваше... Ваше...

Ваше... Ваше... Ваше... Ваше...

Prof. St. Stanojević: „Narodna Enciklopedija".

INDUSTRIJA I ZANATI

Ako se riječ industrija uzme u najširam značenju, tako da se njome obuhvate sve tri vrste industrijske proizvodnje: kućna industrija, zanatstvo i tvornička industrija (industrija u užem smislu), zastupana je industrija u našoj zemlji sa sve tri navedene vrste. Razvitak je počeo sa kućnom industrijom, koju je naš narod donio još iz svoje praotadžine, poslije koje su se razvili zanati i, nešto u srednjem vijeku a uglavnom u najnovije vrijeme, velika industrija.

Najstariji, najnesavršeniji, ali i danas *još vrlo rasprostranjeni oblik industrije* jest kućna industrija. Ona se razvija u opsegu jedne porodice, odnosno zadruge i cilj joj je, u prvom redu, da snabdije svoju privrednu jedinicu potrebnim odijelom, alatom, hranom itd., i to prerađujući isključivo sirovine proizvedene u samoj porodici ili u zadruzi. Naročito za vrijeme robovanja našeg naroda pod Turcima, bila je važna uloga kućne industrije, jer je ona uglavnom snabdijevala naš narod potrebnim prerađevinama. I u kućnoj industriji bila je, naročito u zadrugama, izvedena podjela rada, tako da su žene plele i tkale kuđelju, lan, vunu, i, izuzetno, pamuk, šile i vezle rublje, spremale zimnicu, a ljudi su israđivali poljoprivredne spreve i alate, burad, kola, tesali gradu, vadili kamen za kuću itd., krojili opanke, što žene nikad nijesu radile. U većini slučajeva je cio tok proizvodnje obavljan u samoj zadruzi, a samo izuzetno je uzima u pomoć i kakav zanatlija izvan zadruge, i to jedino kovač (po pravilu Ciganin), terzija, bojadžija, abadžija, koji su često takođe stanovali u selu, i ljeti se bavili zemljoradnjom, a zimi zanatom. Ako je što od proizvedenih dobara preostalo, po podmirenju potrebe zadruge ili porodice, iznošeno je to na trg i prodavano. U prvo vrijeme iznošen je samo višak, ali se vremenom i tu pokazala podjela rada između pojedinih sela ili čitavih krajeva, tako da su se u nekim krajevima neki predmeti počeli sve više proizvoditi u većoj količini, no što je bilo potrebno za vlastitu potrebu, tako da se postepeno prelazilo na proizvodnju za tržište. Ali se i tada ta proizvodnja vršila uvijek u granicama jedne privredne jedinice, izuzev slučajeve pečalbe, kada su više lica iz jednog mjesta udruženi odalili u udaljene krajeve na rad za vrijeme „sezone" (zidari, ćeramidžije). Ta specijalizacija izvođena je ili pod uticajem obilja jedne vrsti sirovine, ili naročite njene kakvoće u tom kraju, ili zahvaljujući specijalnoj vještini stanovništva.

Razvitkom zanata i, u najnovije vrijeme, tvorničke industrije, kućna industrija izgubila je mnogo od svoje važnosti, pa su i seljaci počeli sve više da kupuju proizvode zanatstva i industrije. Pored toga mnoge su grane kućne industrije pretrpile štetu izmjenom državnih granica (čilimarstvo u Pirotu), ili promjenjenim ukusom i načinom života.

Zanati su još u našim starim državama bili postigli visok stepen, naročito u XIII i XIV vijeku. Naročito su se zanati bili razvili u Dubrovniku, koji je svoje proizvode izvozio u sve naše države. Položaj zanatlija u staroj srpskoj državi bio je često ravan položaju seljaka. Zanatlije su u prvo vrijeme živjeli u selu, radili zemlju, i pored zemljoradnje, bavili se i zanatom. Vjerovatno se njihov broj počeo množiti, kada je državna vlast morala da propisuje, da ako jedan zanatlija ima više sinova, svega jedan može da bude zanatlija, a ostali moraju da ostanu zemljoradnici. Često se dešavalo da čitav jedan kraj, ili selo, radi jedan zanat, tako da su i sela dobivala ime po tom zanatu. Kasnije se javljaju zanatlije sve više i po gradovima. U našoj staroj državi bili su poznati ovi zanati: kovači (i mačari, klinčari), šavci svitari i šavci kožuhni, zlatari, grnčari, obućari, kotlari, drvodeljke, klobučari, kamenari, zidari, sedlari, udzari itd. I u zanatu su se pojedini krajevi naročito specijalizirali, tako da je bio naročito razvijen zanat kujundžiski i zlatarski u Peći, Prizrenu, Kruševu, Dubrovniku, Janjevu, grnčarski u Velesu, Struzi i Resnu, sfikarski i dvorezački u Debru, kožarski u Skoplju, Velesu, Visokom, Ohridu, terzijski u Štipi Siriniću na Kosovu, gdje su se svi terzije, kovači i bravarski u Dubrovniku, u Bosni, u Novom Pazaru, *tkalački u Pirotu, užarski u Leskovcu* i Vranju, kotlarski u Kratovu itd.

Zanatlije su i kod nas, kao i u drugim zemljama, još u srednjem vijeku bili organizovani u esnafe (cehove), koje su primili iz Bizanta, a sačuvali su stara imena esnafskih časnika zamjenjena turskim imenima. Svaki imao je u jednom mjestu svoj na čijem je čelu bio ustabaša a [illegible] su pomagali čauši i prvi majstori. Članovi su bili [illegible] ortaci (pomoćnici) i šegrti (ćirać). Ustabaša si prvim majstorima upravljao je esnafom i izričao je presude, koje su izvršivali čauši. Svaki esnaf imao je svoju zastavu, čuglјene od srebra, fatake. Tko je bilo da ispuni zanat morao je prvo biti šegrt 3-5 godina, prema tome, da li ga majstor i odijeva i hrani ili ne. Kad je izučio zanat, postao je uščija, a kada se dobro usavršio i položio majstorski ispit, postajao je majstor i bivao uveden u esnafski tefter (cehovsku knjigu), te je onda otvarao dućan. Nadležnost esnafa bila je u nekim mjestima uža, a u nekim šira, tako da su neki esnafi obezbjeđivali svojim članovima i pomoć u slučaju bolesti. Za vrijeme robovanja dolazio je iz Carigrada svakih 15-20 godina „veliki čosem" i vršio inspekciju; on je dočekivan sa velikim svečanostima. Pravoslavni zanatlije imali su uvijek jednog sveca kao patrona, te su svake godine slavili esnafsku slavu. — Organizacija esnafa zadržana je i u novoj srpskoj državi poslije oslobođenja od Turaka, *ali je, radi jednobraznosti organizacije* i dovođenja u skład sa novim prilikama, državna vlast 1847. propisala esnafsku uredbu. Esnafska uredba osnivala se na načelima, na kojima su i dotle bili organizirani esnafi. Vrijedila je za zanate i radnje u varošima. Zanati su bili podijeljeni na esnafske i neesnafske. Za prve je bio potreban majstorski ispit. Esnafi su bili prinudne organizacije, i morali su se osnivati u svakom mjestu, gdje je bilo 12 majstora jednog zanata. Ako ih nije bilo toliko, *mogli su se udruživati majstori* iz više opština, ili majstoli raznih i sličnih zanata u istoj opštini (mješoviti esnafi). Vrhovni organ esnafa bila je skupština, a izvršni organ uprava od 3 člana sa starješinom esnafa. 1876. bilo je u Beogradu pet trgovačkig esnafa: boltadžijski, bakalski, lončarski, magazadžijski, duhandžijski, i 26 zanatskih: abadžijski, hasurdžijski alaski, berberski, bojadžijski, baščovanski, zidarsko-tesački, kujundžijsko-zlatarsko-sadžijski, kolarsko-sedlarski, kovački, voskarsko-lesederski, *mehandžijsko-kafedžijski*, molerski, mljekadžijsko-bozadžijski, opančarski, obućarski, pintersko-kačarski, piljarski, svječarsko-sapunarski, hljebarski, stolarsko-bavarski, terzijsko-jorgandžijski, tenđerasko-limarski, krojački, ćurčijski.

(Nastavlje se)

ИТАЛИЈАНСКО-ЦРНОГОРСКИ

књижевни натјечај

Чл. 1. У „еднашњи листа „La Voce del Montenegro", доносећемо сваког дјелића „Дјечје забавнице" за Црну Гору и уредништво решије „Дјечјег" расписује књижевни натјечај на [illegible] за прве [illegible] на италијанском и црногорском језику.

[illegible]

*Ученици на натјечају [illegible] своју [illegible] ако су [illegible] ученици [illegible] ученицима [illegible] ученицима [illegible] ученицима

Планско уништење Српског народа

ИЗДАЈА ПРЕМА СВОЈОЈ ОТАЏБИНИ

На адресу МАРКА ВУЈАЧИЋА-КУТЛАЧЕ, сенатора и његових крвавих другова — „Ослободитеља"

Примили смо и прочитали проглас народу среза шавничког и среза шавничког потписан, поред тебе, још и од по [illegible] Ђорђа Благојевића [illegible] Ђурђе Кнежевића [illegible] Марка Вујачића [illegible] Ђорђа Ковачевића [illegible] Ђорђа Ковачевића [illegible] Ђорђа Ковачев